

Andrzej Tarczyński, *Plus ultra. Hiszpanie i Pacyfik. Kontakt, obecność i komunikacja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2022, ss. 139.

Andrzej Tarczyński – Autor omawianej publikacji – jest znanym i cenionym badaczem świata odkrywanego i „zdobywanego” przez imperium hiszpańskie za czasów jego świetności. Od kilkudziesięciu lat prowadzi nad tymi kwestiami badania, zwieńczeniem których były poważne studia m.in.: *Wartości i postawy w obliczu zderzenia systemów kulturowych. Hiszpańscy zdobywcy XVI wieku wobec nowego Świata* (2001); *Ruchliwość społeczna i geograficzna hiszpańskich konkwistadorów w XVI wieku* (2004); *Obcy. Perspektywa doświadczenia grupowego* (2014). W publikacjach tych, przyjmując perspektywę socjologii historycznej, odślaniał różne aspekty związane ze zderzeniem rzeczywistości krajowców z rzeczywistością odpowiadającą kulturze europejskiej XVI wieku. Na bazie zachodzących kontaktów reprezentantów tych dwóch światów pokazywał w najróżniejszych odsłonach kluczowe różnice, jakie między nimi występowały. Zwracał uwagę na wymiary związane z kulturą duchową i materialną, jaka odpowiadała tym odmiennym kontekstom cywilizacyjnym. Kontynuacją i dopełnieniem tych tematów jest kolejna książka autorstwa Andrzeja Tarczyńskiego: *Plus ultra. Hiszpanie i Pacyfik. Kontakt, obecność i komunikacja* (2022).

W tym dziele Autor stara się przybliżyć czytelnikowi kwestie ekspansji Hiszpanii w XVI wieku na terenach okalających Ocean Spokojny. Pokazał to w trzech przybliżeniach. Pierwsze było związane z otwarciem hiszpańskich ekspedycji na nowy kierunek poszukiwań. Poświęcony jest temu rozdział pierwszy. Tutaj omawia Autor wydarzenia z okresu między przekroczeniem cieśniny otwierającej drogę do nowego oceanicznego akwenu (Magelana), po wyprawy Loaisy i Cabota. W drugą odsłonę zatytułowaną „Między Nowym Światem a Dalekim Wschodem” inicjuje wyprawa Cerona rozpoczęta w 1527 roku, a kończy śmierć Legazpiego (1572). W trzecim przybliżeniu zawartym w rozdziale III „Południowy Pacyfik”, wyznaczanym przez ekspedycje poszukujące „Ziem Południowych”, której przewodniczył Alvaro de Mendana oraz śmierć Quirosa zamykającą złotą erę hiszpańskiej flotylli. Zaproponowany podział rozdziałów jest przekonująco udokumentowany przez Autora publikacji i nie budzi wątpliwości.

Struktura książki jest klarowna i nie budzi żadnych wątpliwości, nadto każdy z rozdziałów opatrzony został krótkimi wprowadzeniami, co dodatkowo uzasadnia zastosowany układ treści oraz przygotowuje czytelnika na tematy w tych rozdziałach zawarte. Tego typu zabieg jest bardzo pożyteczny w pracach naukowych niezależnie od kompetencji czytelnika w obszarze poruszanych w publikacji zagadnieniach.

Wyżej wskazana struktura pracy pokazuje przebieg i dynamikę ekspansji hiszpańskich poszukiwaczy „nowego świata” w akwencie Pacyfiku. Opierając się na niej, Andrzej Tarczyński barwnie przedstawiał okoliczności i przebieg wypraw, losy żaglowców i ich załóg, zmagania się uczestników wypraw z licznymi kłopotami itd. Przy czym nie tylko chodziło Autorowi publikacji o pokazanie wyodrębnionych sekwencji czasowych w podboju terenów przynależących do omawianego obszaru świata w sposób czysto faktograficzny – przedstawiając ich fazy i przebieg. Omówienia zostały wzbogacone licznymi opisami przybliżającymi: przygotowania do ekspedycji, skład wypraw, wspomaganie logistyczne, kondycję uczestników wyprawy, kontekst klimatyczny, kalendarz religijny,

warunki pogodowe, przebieg kontaktów z krajowcami, odczucia reprezentantów obu stron towarzyszące tym kontaktom itd.

Okres, jaki obejmuje to opracowanie, to cały wiek XVI, kiedy w tego typu wyprawach czołowe miejsce zajmowała Hiszpania. Tak na książkę można patrzeć trzymając się bezpośrednio opisu – z perspektywy faktograficznej. Ale także daje się odczytać jej treści z uwzględnieniem ujęcia socjologicznego, w tym przypadku syntetyzującego. Wówczas postrzegając ją będziemy jako studium kontaktów międzykulturowych. Co tu należy szczególnie podkreślić, przebiegających w czystej postaci. Tj. gdy dochodziło do ich konstytuowania się w bezpośrednim zetknięciu odmiennych światów kulturowych – jednego europejskiego i drugiego położonego na obrzeżach Pacyfiku, w pierwotnej formie: zarówno bez przygotowania wcześniejszymi doświadczeniami, jak również bez oparcia o wcześniej opracowane teoretyczne schematy. Kompleksowe śledzenie aktów wchodzenia we wzajemne relacje pokazało różnorodność tych relacji. Owa różnorodność wynikała z przyjmowania szczególnego nastawienia wynikającego z odmiennych motywów (lub różnej konfiguracji tych motywów), jakimi kierowały się poszczególne wyprawy w różnych okresach czasu. Jedne z nich były stymulowane chęcią osiągnięcia informacji co do dóbr występujących na penetrowanych obszarach, inne ciekawością nowego świata przyrodniczego i społecznego, jeszcze inne prozelityzmem lub podporządkowaniem politycznym krajowców.

Otrzymaliśmy zatem studium o charakterze faktograficznym odnoszącym się do wydarzeń XVI-wiecznych rozszerzających obszary świata penetrowane przez europejskiego człowieka oraz studium relacji międzykulturowych pokazujące, jak ten człowiek wchodził w kontakty z mieszkańcami odkrywanych przestrzeni. Potoczny język prowadzonej narracji uatrakcyjnił lekturę i tak niezmiernie bogatego w treści opracowania.

Niewątpliwym walorem pracy jest baza źródłowa, która stała się podstawą dokonywanych analiz. A mianowicie, głównym odniesieniem Autora rozprawy są teksty bezpośrednich uczestników wypraw hiszpańskich, tudzież pisarzy im współczesnych. Zatem przedstawiany obraz wydarzeń pozbawiony jest współczesnych interpretacyjnych naleciałości, jakie często adaptują autorzy książek, nawet bezwiednie, obcując z późniejszymi źródłami, skrzywień ideologicznych, poprawności politycznej oraz zniekształceń wynikających z innych przyczyn. Wybijają się zatem wyraźnie spośród opracowań, które dotyczą podjętych zagadnień, niejednokrotnie burząc utarte schematy uznawane za jedynie poprawne.

Lektura książki potencjalnemu Czytelnikowi dostarczy sporą garść informacji pozwalających zbudować wyobrażenie na temat szesnastowiecznych dalekomorskich wypraw Hiszpanów, jak również da możliwość ujrzenia opisywanych wypraw i związanych z nimi ważniejszych wydarzeń z perspektywy osób żyjących w czasach, w których się odbywały. Publikacja *Plus ultra. Hiszpanie i Pacyfik* Andrzeja Tarczyńskiego jest godna polecenia nie tylko akademikom zajmujących się XVI-wieczną historią, antropologom, czy socjologom, ale także osobom mniej wtajemniczonym w podejmowanych w niej tematach.

Mariusz Zemło